هیچ دڵدارییەک بەقەد ئەوینی خاک ڕۆمانسی نییە

مرۆڤی ئازادی خواز پێویستە دوژمنەکەی بناسێت، تا باشتر ڕەفتاری شۆڕشگێڕانەی خۆی لەگەڵ هەلومەرجە تایبەتییەکانی قۆناغەکانی گۆڕانی سیاسی لەسەر ئاستی ناوچەو لەسەر جیهان بکات. ئەو نەتەوەیەی دوژمنەکەی باش نەناسێت کاروانی خەباتی درێژەدەکێشێت، دیارە کوردستان کۆلۆنیالیزمێکی نێونەتەوەییە ئازادبوونیشی لەژێر سایەی بەزەیی ئەواندایە، گەورەترین کێشەی خاکی کوردستان چوار دوژمنەکەیەتی ئێمە لەبری یەک داگیرکەر چوارمان هەیە و پلارە نامرۆییانەکانی وڵاتانی دونیاش بە بەردەوامی پشت و پەنای ئەم داگیرکەرانەبوون. هەربۆشە کولێرەی ئازادبوونی خاکی کوردستان دەکرێت هەر بە پاروو و چکەچکە بخورێت، دیارە ناکۆکی نێونەتەوەیی و جیاوازی زمان و داب و نەریت و ئاین و خورەوشت و جیاوازی بیروبۆچوونی فەرهەنگی و یاسا و ڕێسای کۆمەڵایەتی و قەلاچۆکردن و کوشتنی بە کۆمەڵ و داپڵۆسین و جینۆسایدکردنی نەتەوەیەک هۆکارن بۆ دروستکردنی هۆشیاری نەتەوەیی. دیارە ئەم هۆشیارییەش دیاردەیەکی کۆمەڵایەتییە و بیروباوەڕ و تێگەیشتنە، نەتەوەی زیندوو پێویستە خاوەن پەیام بێت هۆشیاری نەتەوایەتی هیوا و ئاواتی گۆڕانی کۆمەڵە بەرەوگەیشتن بە دوارۆژێکی لەبارتر بۆ ژیان، هەستکردنە بە هۆیەکانی دواکەوتن و ملکەچیکردن وە پاشان دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو بۆ دەردەکوشندەکانی چەوسانەوە و دواکەوتن و قەلاچۆکردن. هەموو گەلێک خاوەنی فەلسەفەی ژیانی خۆیەتی و بەو فەلسەفەیەش دەکرێت هەموو خانە و ئەندامەکانی لەشی کۆمەڵ بەکار بخرێت بۆ وەرگرتن و پەیڕەوکردنی ئەو ئەرکەنەتەوایەتی و کۆمەڵایەتییانە. لەناو گەلێکی ژێردەستەدا ناکرێت کاری سۆز و بەزەیی تێکەڵ بە ڕەوتی خەبات بکرێت، بەکارهێنانی سۆز دەبێتە مایەی ئیفلیجکردنی هەنگاوەکانی ئازادی، دەکرێت هەموو بوارەکانی سۆز و میهر هەڵبگیرێت بۆ دوای قۆناغەکانی ڕزگاربوون. من پێموانییە لەناو گەلی کوردا بیرۆکەی فاشیزمی و ڕەگەزپەرستی هەبێت، ئێمە دوژمنانمان فێری دڵڕەقییانکردووین هەتا ئەوانیش دوژمنمان بن ئێمەش ناتوانین هەنگاوەکانی میهر بەرێبخەین. نەتەوەیەکی وەکوو تورک لە هاتنیانەوە بۆ ناوچەکانی ئێستایان بە قاتوقڕی و قەلاچۆکردن هاتوون. تورکەکان مەغۆل بوون لە ساڵی 1258 ز دا لەژێر دەستەڵاتی هۆلاکۆدا بغدادیان گرتووە و دەوڵەتی ئیسلامییان شکاندووە، دیارە لەم مێژووەدا فارسەکان خاوەنی مەزهەبی شیعەیی خۆیان بوون، هۆکاری ئەم شەڕە وایکرد کە ژمارەیەکی زۆری تورکەکان بکەونە ئاسیای بچووکەوە وەک " ئاق قوینلی" لە ساڵی 1378 ز هەتا 1520. پاشان "قەرەقوینلی" لەساڵی 1404 ز دا هەتا 1447 ز ڕژانە کوردستانەوە و وڵاتەکەیان داگیرکرد. تورکەکان توانییان لە29 .05.1403. ز دا "قوستەنتینە" ئەستەنبوڵی ئێستا داگیربکەن و کۆتایی بە دەستەڵاتی بیزەنتینیەکان بهێنن و دەوڵەتی عوسمانلی دروستبکەن. تورکەکان لەسەرەتای دروستکردنی دەوڵەتەکەیانەوە مەزهەبی سوننییان لە ئاینی ئیسلامدا بۆ خۆیان هەڵبژارد. دوابەدوای تورکەکان فارسەکانیش لە ساڵی 1502 هەتا 1524 ز دەوڵەتی سەر بە مەزهەبی

شیعەیان دروستکرد، لەوکاتەوە کێشەی نێوان شیعە و سوننی لەنێوانی تورک و فارسدا پەیدا بوو، لەم بەینەشدا کورد بووە بەرداشی نێوان شەڕەکانی نێوان تورک و فارس. دەوڵەتی عوسمانلی هەتا دەهات زیاتر گەشەی دەکرد و زیاتر هەوڵی شوێنی زیاتری دەدا لە کوردستاندا بۆ داگیرکردن، ئەم کارەش لە نیوەی یەکەمی حەوت سەدەکانەوە بەشێوەیەکی بەربڵاوی خاکی کوردستانی گرتەوە و تورک زۆر دڕندانە باج و سەرانەی لە خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت و جوتیارانی کوردی دەستەند، لە نەگبەتی گەلی کوردا هەتا ئەو کاتە چین و توێژ زۆر نەبووە لەناو کۆمەڵی کوردیدا، خەڵکی کورد بە دوو جۆر فیوداڵی نیشتەجێ و کۆچەر جیاکراونەتەوە، لەو سەردەمانەدا چینی فیوداڵ کاریگەرێتی خۆیان بەسەر چینی هەژار و دەست کورت و کرێکارانی شار و دێدا هەبووە، دیارە فیوداڵەکان لەژێر سایەی تورکەکانا پارچەزەوییەکیان پێدراوە لەئاکامی هەرکارێکدا کە بۆ تورکیان کردبێت ئەو پارچەزەوییەی کە موڵکی کوردە و تورک پێمان ئەفرۆشێتەوە یان بەرانبەر بە کارێک کە بۆمانکردبن دیاریمان دەکەن. دەوڵەتی عوسمانلی بەپێی شەریعەتی ئیسلام ڕەفتاری لەگەڵ گەلی کوردی هەژاری سیاسەت نەزاندا دەکرد بەو شەریعەتەش دەوڵەتی عوسمانلی بووە گەورەترین فیوداڵی خاوەن زەوی و زار. پاش ئەوەی قۆناغەکان دەگەنە نیشتەجێبوون شارستانییەت وردە وردە پەیدا دەبێت، لێرەدا میرایەتی بابان ڕۆڵێکی گرنگی هەبووە بۆ بە شارستانیەتکردنی خەڵکی کورد بەتایبەت لەکاتی دروستکردنی شاری سلێمانیدا لە 1784 ز دا لەژێر سایەی ئیبراهیم پاشای باباندا. ئەو کات دوو زانای کوردی وەک " شێخ مارف"ی نۆدێ و " مەولانەخالید"ی نەقشبەندی هەمانکات ڕۆڵێکی باشیان هەبووە بۆ خوێندەوارکردنی کۆمەڵی کورد. بەڵام مەخابن بەردەوام تەقەلاکان لەژێر چەتری ئیسلاما بووە هیچ کات بیر لەوەنەکراوەتەوە قوتابخانەیەکی زانستانە بکەنەوە بەدەر لە بیروباوەڕە ئاینییەکان کە بتوانێ سود بەنەوەی داهاتی گەلەکەمان بگەیەنێت، دیارە تا ئەو کاتیش چ عوسمانلی چ فارس سودێکی باشیان لە ئیسلام وەرگرت هەریەکەیان دەوڵەتێکی ئازاد و سەربەخۆیان بۆ خۆیان لێپێکهێنا تورک لەژێر چەتری سوننیدا و فارس لەژێر چەتری شیعەدا لەم نێوەندەدا لە نەگبەتی کورد دوو ڕێگەی جیاواز لە ئارادا هەبووە بۆ پەیڕەوکردن و ستایشکردنی خوا، هەرچەند زۆرینەی کورد چ لە خۆرهەڵاتدا و چ لە باکوردا سوننی بوون عوسمانلییەکان سودێکی باشیان لەم هەلە وەردەگرت بۆ بەکار هێنانی کوردەکان دژی دەوڵەتی ئێران، فارسەکانیش دڵڕەقانە بەرامبەر کوردەکانی خۆرهەڵات دەجوڵانەوە بەبیانگەی هەبوونی جۆرە مەزهەبێکی تر و هاریکاریکردنی دەوڵەتی عوسمانلی سوننی، هەردوو ڕێگەی ستایشکردنی خوا بە "قادری" و " نەقشبەندی"ەوە، بەردەوام زەرەرمەندبوون بۆ گەلی کورد کە چ عوسمانلی چ فارس بەکاری دەهێنان دژی یەکدی، بەتایبەت تورکەکان زۆر ئەم سیاسەتەیان لەگەڵ کورددا بەکارهێناوە دەمێک لایەنگری نەقشبەندیان دەکرد بۆ لاوازکردنی بنەماڵەی شێخان کە لە شێخ مارفی نۆدێوە دەستەڵاتێکیان پەیداکردبوو، دەمێک لایەنگری جافەکانیان دەکرد کە لە"محمود پاشا"ی جافەوە دەستەڵاتێکیان پەیداکردبوو، دیارەڕێگەی قادری لە "شێخ عبدالقادری گەیلانی"ەوە سەری هەڵداوە کە بە نەوەی پێغمبەری ئیسلام دەژمێردرێ، ساڵی 1077 لە ناوچەی

لەیلان لەدایکبووە و لە ساڵی1166دا لە بغداد کۆچی دوایی کردووە، ڕێگەی نەقشبەندی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی " شێخ محەمەدی نەقشبەندی" کە کورد بە"شای نەقشبەند" ناوی دەبات ساڵی 1317 لەدایکبووە و لە 1389 کۆچی دوایی کردووە لە کۆشکی "هندوانی عارفان" لە نزیک شاری بوخارا لە ئۆزبکستان نێژراوە. ئەم دوو ڕێگایە زیانێکی گەلێک زۆری لە ڕەوتی هۆشیاری نەتەوایەتی گەلی کورددواە نەگ سودی هەبوبێت وەک ڕێگەی شیعە و سوننی بۆ بەدیهێنانی دەوڵەتێکی ئازاد، ئێمەی کورد لەناویەکدا دژایەتی یەکدیمان دەکرد بەوەی لایەکمان قادرین و لایەکمان نەقشبەندی ئەمە جگە لە بێهێزکردنی بزووتنەوەی نەتەوایەتی کورد هیچ سودێکی تری نەبووە بۆ گەلی کورد. بەردەوام تورکەکان لایەکیان بەهێز کردووین بۆ ڕووخانی لاکەی ترمان، وە یاخود وەک ڕاگرتنی تای تەرازووی دەستەڵات کە نەهێڵێ هیچ کامیان بگەنە ئەوەی دەستەڵاتێک پەیدا بکەن ئەوکات تورک دەرەقەتیان نەیەت بۆیە بەردەوام ئاگای لە هەردوولایان بووە، دیارە ئەم کارە لەسەردەمی " شێخ سەعید"ی باوکی شێخ مەحمودی قارەماندا و لەسەردەمی مەحمود پاشای جافدا زۆر بەناخی داخ لە دڵی و دژایەتی و یەقینداچوو، تەنانەت کار گەیشتە ئەوەی کە بە پلانی" ئیتحادی و تەرەقی" کە ئەوکات مەحمود پاشا لە سلێمانی نوێنەری تورکە ئیتحادی و تەرەقییەکان بووە شێخ سەعید لە سلێمانییەوە تووشی ڕاگوێزانبکەن بۆ شاری نەینەوا و لە سلێمانی دووربخەنەوە هەتا بەدەستی ئیتحادییەکان لەبەردەم سەرای نەینەوادا لەساڵی1908 دا ئەکوژرێ، لەدواوە تاشەبەردێکی زل ئەکێشێن بەسەری شێخ سەعیدداو خوێنی ئەڕێژن، بۆ ئەم کارە مەحمود پاشای جاف "3000" لیرەی حەمیدییە وەردەگرێت، تورکەکان بە بەردەوامی کوردیان ڕاپێچکردووە بۆ بەرەکانی جەنگ بەناوی غەزای ئیسلامییەوە شەڕی ئەوروپییەکان و ڕووس و ئەرمەنیان پێکردووە لە ئەنجامی ئەم شەڕانەشدا تورکەکان چەند پارچە زەوییەکیان دیاری سەرەک هێز و سەرەک عەشایەرە کوردییەکان کردووە، تورکەکان یاسای تاپۆیان لەساڵی 1858 دا بۆ کوردەکان دروستکرد، بەوەی ئەو پارچە زەوییانەی دەیاندانێ کە ببێتە موڵکی ڕاستەقینەی خۆیان لەم ڕێگەیەشەوە زەوی و زارێکی زۆری بە فیوداڵە کوردییەکان دەفرۆشت. خاکی کوردستان هەر لە مێژبووە بە نێهنی لەنێوانی هەردوو دەوڵەتی تورک و ئێراندا دابەشکرا بوو ساڵی 1639 ز ئەم دوو هێزە ڕێکدەکەون پەیماننامە مۆر دەکەن ناوچەی دەستەڵاتی خۆیان لە کوردستاندا جیادەکەنەوە، کە هەرچەندە هەردوولایان بەردەوام هەوڵیانداوە زیاتر لە خاکی کوردستان بۆ خۆی داگیربکات. لەسەرەتای دەستپێکردنی سەدەی هەژدەوە کوردەکان زۆر بەتووندی بەرەنگاری تورک بوونەتەوە و خەباتیانکردووە تا بەردەوام لەژێر سایەی دەستەڵاتی خودی خۆیانا و لەژێر دەستەڵاتی میرنشینە کوردیەکاندا بمێننەوە بەتایبەت لەسەردەمی میرایەتی سۆرانەوە "پاشای کۆرە" میری ڕەواندز، دیارە میری ڕەواندز کە دژی تورک ڕاپەڕی و خۆی ئامادەکرد بۆ شەڕی عوسمانلی کە پاشای کۆرە یەکێک بووە لەهەرە دەستەڵاتدارەکانی ئەوسەردەمە و خاوەنی تۆپخانەی خۆی بووە لەگەڵ ئەوەشدا بەوپەڕی مەخابوونەوە نەیتوانی بەردەوامی بدات بەدژایەتی تورکەکان و ڕووخا، دیارە پاشای کۆرە داوای لە عەشایەرەکانی تری

کورد کردبوو کە هاریکاری بکەن لە پێناوی مانەوەی میرنشینەکەیدا کەچی کەسیان بەتەنگییەوە نەچووبوون، عوسمانلی دڵرەق زۆر کاری ئاینی کردبووە سەر کوردەکان بەناوی والییەکانی ئیسلامەوە، تەنانەت لەهەندێ ناوچەدا مەلاکانی هاندابوو کە لە مزگەوتەکانەوە جاڕبدەن هەرکەس پشتیوانی میری سۆران بکات بۆ شەڕی دەوڵەتی عوسمانلی تەڵاقی دەکەوێت مەلای خەتێ* یەکێکبووە لەو مەلایانەی ئەم جاڕەیداوە، ئیتر ئەو کات کورد هێندە بلیمەت و ڕۆشنبیر نەبووە کە باوەڕ بەم قسەیە نەکات، خەڵکانێکی زۆر پشتیانکردە میری سۆران و بە تەنها بەجێیانهێشت تا ساڵی 1836 کۆتایی بەدەستەڵاتی پاشای کۆرە هات. لەناو کوردا بزووتنەوەیەکی نەتەوایەتی نەبووە هەتا هاتنی " جەلادەت بەدرخان پاشا" هەمان کات ئەو خەڵکی کوردی فێری ڕاپەڕینی سەرتاسەری و بەستنەوەی هەموو پارچەکانی تری کوردستان پێکەوە لەژێر ئاڵای کوردستاندا کردبوو، کە ئەو کات کوردستان کرابوو بەدوو بەشەوە لەنێوانی تورک و فارسدا بەشکرابوو، بەدرخان لە ڕاپەڕینەکەیدا سود لە بێهێزی فارسەکان وەردەگرێت دەیەوێت سەرەتا ئەو پارچەیەی ژێردەستی فارسەکان ڕزگار بکات و ئەوێ بکاتە بنکەیەک بۆ ڕزگارکردنی پارچەکەی ژێردەستی تورک، بدرخان بانگەشەی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کورد دەکات و لە شاری جەزیرەدا سکەی پارەی خۆی لێدەدات خۆی لەژێر دەستەڵاتی تورک و فارس جیادەکاتەوە، بێگومان شۆڕشەکەی بدرخانیش هەمان شێوە لەسەر دەستی کورد خۆی شکاوە بەخیانەت لێکردن کە"یەزدان شێر"ی ئامۆزای بدرخان دەبێتە پیاوی دەوڵەتی ئێران پشتدەکاتە لەشکرەکەی بەدرخان بۆ ڕووخانی، بەدر خان ئەشکێت و دەستگیر دەکرێ لەلایەن هێزەکانی فارسەوە ڕاستەوخۆ ڕەوانەی ئەستەنبوڵی دەکەن ساڵی 1847ز کۆتایی بەدەستەڵاتی میری بۆتان دەهێنرێت، بدرخان لە ئەستەنبوڵەوە ڕەوانەی شاری "ڤارنا" دەکرێت لە بوڵغاریا پاشان دەینێرن بۆ دیمەشق لەوێ لە گەڕەکی ساڵحییە ساڵی 1868 ز کۆچی دوایی دەکات. لەدوای جەلادەت بەردخانەوە بە تێپەڕبوونی چەندین ساڵ " شێخ عوبەیدەڵڵای نەهری" ساڵی 1880 ز شۆڕش دیسان دووپاتدەکاتەوە دژی تورک و فارس هەمان کات شێخ عوبەیدەڵڵا ئاڵای کوردستانی ئازاد هەڵدەکات و داوای دەوڵەتێکی سەربەخۆی کورد دەکات ئەویش دەیەوێت دیسان سود لەو بێهێزییەی ئێران وەربگرێت و لەوێوە شۆڕشەکەی دەست پێبکات، دیارە ئەوکات شێخ پەیوەندییەکی باشی لەگەڵ ڕووسەکانا ڕێکخستبوو کە ڕووسەکان بەڵێنیاندابوو بە شێخ پشتی بگرن بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی، هەرچەند ئینگلیزەکان زۆر هەوڵی نزیکبوونەوەیان لەگەڵ شێخ ئەدا، بەڵام شێخ باوەڕی پێیان نەبوو چونکە ئینگلیز زۆر پشتگیری تورک و فارسی دەکرد ئامادەی ئەوە نەبوو پشتگیری دەوڵەتێکی کورد بکات، بۆیە شێخ عوبەیدەڵڵا ئینگلیزی بە ڕێوی دەزانی و ڕووسیش بە شێر دەیگووت کورد باشترە پشت بەشێر ببەستێت نەگ بە ڕێوی، بەڵام بەداخەوە کە ڕووسەکان لەژێر جەوری پاڕانەوەی فارسەکاندا پشتیانکردە شێخ عوبەیدەڵڵا و شۆڕشەکەی شکا، دیارە شێخ هەر کۆڵنادات و بەردەوام لە خەباتدا دەبێت بۆ بەدیهێنانی خەوەکانی دەوڵەتێکی کوردی بۆ گەل و نیشتیمانەکەی ساڵی 1882 دیسان ڕادەپەڕێت و شۆڕشدەکاتەوە دیسان بە پلانی تورک و فارس و ئینگلیز و

ڕووس شۆڕشەکەی دەشکێت و دەگیرێت ڕەوانەی ئەستەنبووڵ دەکرێت پاشان بۆ ئەسکەندەروونە لەوێوە بۆ بەیرووت پاشان بۆ مەککە لەوێ لە داخاندا ئەمرێت. دیارە گێڕانەوەی چۆنیەتی شۆڕشەکانی بەدرخان و شێخ عوبەیدەڵڵا زۆر لەوە گەورەترە کە بە چەند دێڕێک کۆتایی پێبهێنرێت بەڵام من لێرەدا گەرکمە تەنها سەرەپێنووسێک لە ڕووداوەکان بدەم و چیترنا. دیارە تورک دوو میرنشینی تریشی لەناو کوردەکاندا لەناو بردووە وەک میری بادینان ساڵی 1837ز وە میرایەتی بابان ساڵی 1851ز. تورک بە بەردەوامی هەوڵوتەقەلای ئەوەیانداوە بۆ هەتاهەتایی دەستەڵاتی کوردەکان کەمبکەنەوە و لەژێر فەرمانەکانی خۆیانا ڕایانبگرن بەڵام هیچ کات ئەو مەرامەیان بە بەردەوامی بۆ نەچۆتە سەر چونکە گەلی کورد هەرچەند خاوەنی ئەزموونی خراپیش بووبێت نەیویستووە خۆی و خاکەکەی لەدەستبدات و بەردەوام ملکەچی بۆ بێگانە بکات، خەڵکی کورد بەردەوام ڕاپەڕیوە دژیان و شۆڕشیانکردووە، لەسەرەتای سەدەی نۆزدەوە بوارەکان بەرەو ئامانجێکی تر دەرۆیشتن خەڵکی کورد بەرەو ئاستێکی تری خوێندەواری دەڕۆیشت و بیروهۆشی باشتر بەکار دەهێنا وەک لە جاران، بەڵام هێشتا هەر بەداخەوە بیروهۆشمان بەشی ئەوەی نەکردووە کە کوردستان ئازاد بکەین لەژێردەستی ئەم درندانەدا. لە ساڵەکانی 1913 بۆ 1914 "شێخ عبدالسلامی بارزانی" شۆڕشێکی بە گڕوکڵپەی دژی دەوڵەتی عوسمانلی بەرپاکرد کە دەیویست دەستەڵاتیان لە موسڵدا لێبستێنێتەوە کە ئەوکات " سلێمان نەزیف" لێپرسراوی عوسمانلییەکان بوو لە نەینەوا شۆڕشەکەی عبدالسلام دەشکێنێت و شێخ هەڵدێت بۆ ناوچەکانی "سەڵماس" و "خۆی" بۆ لای ئیسماعیل ئاغای شوکاک "سمکۆ" ماوەیەک لای سمکۆ دەبێت و پێکەوە سەردانی ڕووسیا دەکەن و چەند سیاسەتمەندارێکی ڕووس دەبینن و بەڵێنیان پێدەدەن کە هاریکاری کورد بکەن بۆ ڕووخانی دەستەڵاتی عوسمانلی، لەم کاتەدا بابی عالی لە ئەستەنبوڵ فەرمان دەکات هەرچی شێخ عبدالسلام بهێنێت بۆلای دەستەڵاتی عوسمانلی چ بە مردوویی چ زیندوو ئەوا باشترین خەڵات وەردەگرێت. شێخ عبدالسلام دوای ماوەیەک دەیەوێت بگەرێتەوە بۆ ناوچەکانی بەرزان ماڵئاوای لەسمکۆ دەکات و لەڕێگا شەوێک لە گوندی "گەنگەچین" لا ئەدات لە ماڵی " سۆفی عەبدوڵا" کە خاوەنی گوندەکە بوو، شەو ئەوکات کە شێخ عبدالسلام دەخەوێت دەستبەستی دەکات و ئەیدات بەدەستی تورکەکانەوە لە 14.12.1914 دا لە شاری نەینەوا لە سێدارەی ئەدەن. هەتا ئێستا هەرچییەکمان باسکردووە کارەساتە جەرگبڕەکان بەدەستی خۆمان بووە بەسەر خۆمانمانا هێناوە، بەهیوام توانیبێتمان ئیمڕۆ دوای تەماشاکردنی چەندین جار کارەساتی وەها پڕ ئێش و ئازار وانەیەکی باشمان بۆ ڕزگاریکردنی ئەم خاک و ئاوە وەرگرتبێت، لەهەمان ساڵدا شۆڕشی ڕۆشنبیری لەژێر بەڕێوەبردنی " عەبدولڕەزاق بەدرخان"دا دەستی پێکرد، عەبدولڕەزاق زۆر باوەڕی بەوەبوو هەتا کورد ڕۆشنبیر نەبێت ناتوانێت ئازاد بێت، بۆیە بەردەوام هەوڵوتەقەلای بۆ خوێندەوارکردنی گەلی کورد بووە، بەدرخان شارەزاییەکی باشی لە زمانی ڕووسی و فەرەنسی و ئینگلیزیدا بووە ماوەی هەشت ساڵ لە لەندەن ژیاوە لە نزیکەوە شارەزای سیاسەتی ئینگلیزبووە بۆیە هەرگیز باوەڕی بە ئینگلیز نەبووە کە کوردستان ڕزگار بکات لەژێر

دەستی تورک و فارسدا بەڵام هیوای زیاتر بە ڕووسەکان هەبووە، بەدرخان لە ساڵی 1906 دا بە تاوانی گوومان لێکردن لە کوشتنی " ڕەزوان پاشا"دا کە سەرۆکی دەزگای ئاسایشی نێهێنی عوسمانلییەکان بووە دەستگیر دەکرێت و دووردەخرێتەوە بۆ تەرابلس لە ساڵی 1910 دەگەڕێتەوە بۆ ئەستەنبوڵ. دیسان لە هەوڵوکۆشش بەردەوام دەبێت لەگەڵ ڕووسەکاندا بەڵێنێکی زۆریان لێوەردەگرێت کە خوێندەواری بخەنە ناو کوردەکانەوە لە 24.11.1914 ز دا یەکەمین قوتابخانە بەپشتیوانی ڕووسەکان لە شاری "خۆی" سەر بەدەستەڵاتی شوکاک دەکرێتەوە ئەم قوتابخانەیە " 29" خوێندکاری هەبووە لە یەکەم ڕۆژی کردنەوەی قوتابخانەکەدا ئاهەنگ دەگێڕن، منداڵانی کورد لەم قوتابخانەیەدا فێری خوێندنەوە و نووسینی کوردی و ڕووسی دەبوون و بە زمانی کوردی دەیانخوێند، دیارە بەدرخان پێشتر لە ساڵی 1913 چاپخانەیەکیشی لە شاری "خۆی" دامەزراند کە ماوەی ساڵێک بەردەوامی کێشا. ئاواتەکانی عەبدولڕەزاق ئەوەبوو کە پێشتر لەگەڵ مینۆرسکیدا باسیکردبوو کە گەلی کورد لەڕێگەی خوێندەوارییەوە بە هیوا و ئامانجەکانی خۆی بگات و ئازاد بێت، دەڵێت ئەگەر هاتوو ئەم کارە بە من و هاوڕێکانم بە ئەنجام نەگەیەنرا ئەوە دڵنیام کە ڕۆژێک دادێت کورد دەبێتە گەلێکی خوێندەوار و بلیمەت بەڵکووم ئەوان بتوانن کوردستان لەژێردەستەیی ڕزگار بکەن، دیارە مەخابن بە لەناوچوونی ڕووسیایی قەیسەری ئاواتەکانی بەدرخانیش لەناو دەچن ئەو دەستە کوردە ڕۆشنبیرەی کە لە ڕووسیا بوون بە هاتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر سەریان لێدەشێوت و هەندێکیان دەگەڕێنەوە بۆ ئەستەنبوڵ لەوانە عەبدولڕەزاق یەکێکیان دەبێت کە عوسمانلییەکان وە دەستی دەگرن و ڕەوانەی دادگاکەی نەینەوای دەکەن، بەڵام لە ڕێگا بۆسەیەکی بۆ دادەنێن پێش ئەوەی دادگایی بکرێت دەیکوژن. ئیدی لەدوای پەیمانی سایکس بیکۆوە و ئاشکرابوونی پلانەکانی سایکس بیکۆ لەلایەن دەستەکانی شۆڕشی ئۆکتۆبەرەوە باروودۆخی ناوچەکە بەشێوەیەکی دی ڕەنگیدایەوە ئینگلیز دەستیکرد بە گۆڕانی پلانەکانی خۆی لە ناوچەکەدا شاری نەینەوای بە فێڵ لەدەستی فەرەنسا و تورک دەرهێنا، پلانی دروستکردنی وڵاتی عێراقی داهێنا و کەوتە بەرەنگاربوونەوەی دەوڵەتی عوسمانلی ناوچەکانی باشوری کوردستانی بە تێکڕایی لەدەستی عوسمانلی وەدەرهێنا بە پشتیوانی کوردەکان، دیارە ئینگلیز بۆ وەدەرهێنانی تورک لە کوردستاندا درۆیەکی زۆری لەگەڵ کورددا کرد، چونکە بەو هێزە کەمەی کە هەیبوو لە کەرکووکدا توانای ڕاونانی تورکی نەبوو بە بەڵێنی درۆ و فێڵ کوردەکانی کرد بەگژ تورکدا هەرچەندە هەلێکی باشبوو بۆ کورد تورک لە باشوردا ڕاوبنێت، بەڵام قازانجەکەی هەر بۆ ئینگلیز بووە نەگ بۆ کورد، "مێجەر نۆئێل" کە ئەوکات نێونەر و دادوەری سیاسی ئینگلیز بووە لە ناوچەی سلێمانی لەگەڵ شێخ مەحمودی قارەمداندا کاری کردووە، ساڵی 1919 سەردانێکی باکور دەکات تا بزانێ کوردەکان نیازیان چییە، کە دەمی کوردەکان تاقیدەکاتەوە بەنیازی دەوڵەتن، ئەویش زیاتر هانیاندەدات دژی تورک بووەستن، کە دەچێتە لای سەرانی تورک دەڵێت کە ئینگلیز ڕازی نییە دەوڵەتێکی کوردی لە باکوردا هەبێت، بۆیە ئەو بەڵێنەی کە بەکوردەکانتانداوە دەبێت پاشگەزبنەوە لێی، دیارە تورکیش وەنەبێت بەڕاستی گفتی بە کوردەکان دابێت، مەبەستی تورک تەنها شکانی

سوپاسی یۆنانییەکان بووە و هیچی تر کاتێک تورکەکان بە پشتیوانی کوردەکان شەڕەکە دەبەنەوە ئیدی تورک لەژێر سایە و سێبەری ئەتاتوورکدا هەتا بۆی کرابێت کوردی قەلاچۆکردووە بەم شێوەیە ئێمەی کورد بەردەوام بە قسەی خۆش و بە پلان هەڵخڵەتاوین و دوای سۆزی سیاسەت کەوتووین، ئێستاش لەم بارووِدۆخەی ئیمرۆماندا کە هێزەکانی ئەمریکایی لە باشوری کوردستاندا جێگەپێی خۆیان سەقامگیرکردووە، بەهیوام و ئومێد دەکەم کە ئێمەی کورد وانەیەکمان لە ڕابوردی خۆمان وەرگرتبێت، بتوانین بە سەلیقە و بەسیاسەت بەرژەوەندییەکانی خۆمان لەگەڵ سیاسەتی ئەمەریکایی و سوپاکەیدا بگونجێنین، ڕاستییەک لە بزووتنەوەی ڕزگاری خوازی گەلی کوردا ئەوەی سەلماندووە کە گەلی کورد بێ هاریکاری سیاسەتی دەرکی و جیهان ئازادی بەدەست ناهێنێت، شێخ عوبەیدەڵا ئاسا گەلی کورد دەبێت لایەنگری شێر بێت نەگ ڕێوی دیارە ئیمرۆش ئەمەریکا شێری سەر گۆڕەپانی سیاسەتی جیهانە خوازیاری ئەوەین کە خۆری ئاشتی و ئاوەندانی و ژیانێکی ئازادی دیمکراسیانە لەبەردەم دەرگای چاوەڕوانی ئێمەی کورددا وەستابێت، بەهیوام کە گەلی کورد پێکرا هەموو پێکەوە خۆیان بە بەرپرسی ئەم خاک و ئاوە بزانن وەک سەلماندیان بۆ دوژمنان و بۆ هەموو جیهانیش کە گەلی کورد پێکرا دڵیان بۆ کوردستان لێدەدات و دژ بە داگیرکەرانی تورکی فاشست دەوەستنەوە لە هەنگاوەکانی داگیرکردنی باشوری کوردستاندا، خەڵکی کورد چ لە ناوەوەی وڵات چ لە دەرەوەی وڵات ئەو ڕاستییەیان ئاشکرا کرد کە ئێمە ئەگەر وەک ئایدیۆلۆژیەتی سیاسی یەک نەبین ئەوا دژی داگیرکەرانی وڵات هەموو پێکرا یەک باوەڕین، ئاخ دەپێمبڵێن چ دڵدارییەک بەقەد ئەوینی خاک ڕۆمانسییە؟

پۆلا سەعید
29.03.03